

ИВАН ЕФРЕМОВ ВЪРХЪТ „ПОДЛУННИЙ“

Превод от руски: Любен Велчев, 1949

chitanka.info

— Ето че нощта измина, а никой не ще да спи — каза нашият домакин, като стана от мястото си. — Колко широк и интересен е нашият свят — само да се живее и да се живее повече!... Осем часа — продължи капитанът, като хвърли поглед на масивния „щурмански“ часовник.

Той се приближи до прозореца и дигна тъмните щори. Утринната светлина, която нахлу в стаята, ни се стори студена и мъртва. Всеки от нас още се намираше под впечатлението на сините простори на южните морета, на суровото мълчание на тайгата, на убийствената жега на пясъчната пустиня... Ние сякаш свалихме от себе си очарованието на необикновения сън, като се върнахме към всекидневния живот. Тишината на късо, но дълбоко размишление цареше в стаята...

— Ще се опитам да ви разкажа нещо — каза мълчащият през цялата вечер Георгий Балабин — набит, плътен, подобен на мечка човек, обрасъл до очи с къса четинеста брада. Зад тази простичка външност се криеха знанията и огромният опит на заслужено уважавания в научния свят умен и наблюдателен изследовател на Сибир.

— Във всички ваши разкази — продължи Балабин — аз забелязах една особеност. Необикновеното, срещнато почти от всички от вас, сякаш съответствува на вътрешните търсения... Нима тези срещи с необикновеното не са резултат на дългогодишни, може би несъзнателни търсения? Търпеливият стремеж тренира нашата чувствителност, създава умение да се отделя истинското от случайното — това е

някакъв особен вид вътрешен компас, който в потребната минута винаги ще ви подсказе, че сте на верен румб... И кой знае — може би ние затова сме срещали необикновеното в живота, защото постоянно сме следвали този свой компас.

В Източен Сибир се намира Витимо-Олекминският национален окръг. Североизточната част на тази обширна планинска страна, която допира до южната граница на Якутия, представлява от себе си плътен възел от планински гребени, едва ли не най-високите в цял Сибир. Недостъпността и безлюдността на тези места са изключителни. До днешно време в тях не бяха стъпвали пътешественици. Преди шест години трябваше пръв да пресека това „бяло петно“ на картата. Казвам „пръв“, като подразбирам, естествено, учени-изследователи. Коренните жители на страната — тунгусите и якутите, са пребродили надлъж и нашир и тази дива област през своите ловджийски скитания. Много пъти тунгуски ловци ми даваха скъпоценни сведения за участъците, още непресичани от пътешественици, и уверено ми чертаеха подробни карти на рекички, извори и планински гребени. Те си имаха свои имена дори за най-малките рекички, които им служеха за основни пътища при чергаруванията. Но не беше тъй с върховете. Практичният ум на ловеца от тайгата избягваше излишното обременяване на паметта с имена, които не са важни за придвижването или обитаването на местата, и за планинските върхове сам аз трябваше да измислям имена.

И тъй в края на декември 1935 година се намирах на реката Токко, като се готвех да напусна пределите на Якутия и да отида към изворите на реката, във Витимо-Олекминския национален окръг. От моята голяма експедиция беше останал само малък отред; останалите сътрудници изпратих към Алдана и Лена, като разширих района на своите изследвания.

А пък самият аз, въпреки свирепите студове и недостатъчните хранителни запаси, се стремях да пресека планинския възел, най-леко достъпен именно през зимата, когато бурните реки, бушуващи в непроходимите клисури, са сковани в лед и когато пътуването с еленови нарти^[1] по дъното на клисурата не среща особени затруднения. Тримата мои спътници бяха незаменими всеки за своята работа. Якутът Габишев — водачът, беше едновременно и собственик на еленовия керван, геологът Александров и работникът Алексей, който изпълняваше длъжността на готвач, — златотърсач и ловец — всички изпитани

тайгинци, които много пъти бяха ходили с мене в глухите места на Сибир.

Наближаваше края на осмия месец от моето пътуване, но напреде лежеше още много трудна част от пътя. Нашият керван от седем нарти с четири запасни елени бързо се движеше по замръзналата река и все по-голяма част от долината на Токко се нанасяше за първи път върху географската карта. Реката измени своето кривуличесто течение, което напълно оправдаваше името ѝ (Токкорикан — по тунгуски кривуличещ), и сега течеше направо. Ден след ден планшетите на нашите снимки се прибавяха към голямата карта — резултат на многомесечен упорит труд, като показаха широката права долина, която се насочваше към изворите на реката — към юг. Ден след ден в тишината се разнасяше ситният тропот на еленовите копита, скърцането на клатушкащите се шейни и ние се носехме все по-надалеч, там където над закръглените вълни на ниските конусообразни върхове се издигаше назъбената линия на мрачните планини.

Ние се движехме по еднообразна местност, по южния край на Ленското плато. Въпреки късите дни ние се мъчехме да минем колкото се може по-скоро това ниско плато, разчленено на безкрайни редици конусообразни върхове с почти еднаква височина. На двадесет и първи декември закръглените, покрити с тъмна четина от елова гора върхове се смениха с дълги, заострени към върховете хълмове, обрасли с листокапна борица, червеникаво-сивият цвят на които рязко изпъкваше върху тъмната зеленина на горите от ела и кедър. Това означаваше, че сме напуснали пределите на платформата с еднообразен релеф и варовници и сме се приближили до предните бастиони на планинската област от гранити и гнайсове — твърди скали от най-древния цокъл на материка, издигнати тук на голяма височина от неотдавнашни движения на земната кора. Оживлението на геолога, който досега мрачно седеше в нартата си със снимачен планшет на гърди, най-добре показваше промяната в околната местност.

Небето се разчистваше и синееше над главите ни, ниските облаци като плътна завеса отминаваха на юг и косо надвисваха над преддверието на планинската страна. Студът се усилваше, скърцането на нартите ставаше все по-звънко и по-високо, над кервана се виеше облак пара от откъслечното и често дишане на елените.

Аз се настаних удобно върху багажа в широката товарна нарта, като подгънах под себе си левия крак и увисих десния, който играеше ролята на спирачка и на кормило. От време на време прехвърлях поводите от едната ръка в другата или безпокойно размърдвах пръстите на краката, като се мъчех да доловя страшните признаци на замръзването, които изискваха незабавно раздвижване. Ние отдавна бяхме свършили нашия запас мазнини — това понижаваше нашата съпротивляемост срещу студа.

Сивите облаци отпред се оцветиха в червено и във вдлъбнатините на снежната покривка легнаха дълги сини сенки. Изпъкналият стръмен склон на масивен връх се показва при завоя на реката. Като го заобиколихме, видяхме, че долината широко се раздвояваше от масивен конусообразен връх с назъбен гребен. Именно това беше големият вододел на изворите на Токко, там гдето се вливаше един голям ляв приток — Чирода. Оттук долината на Токко, като се превръщаше в тясна клисура, задръстена с прагове, завиваше на югозапад, като се приближаваше до изворите на Чара. Там, в просторна котловина, между два високи планински гребени, се намираше малък населен пункт с фактория^[2] и радиостанция. Натам се стремяхме и ние, за да подновим продоволствените си запаси. Като навлязохме в долината на Токко, вече на мръкване ние бързо избрахме място за палатка. В нашия отдавна пътуващ отред всички необходими вечерни работи се извършваха с бързината и, бих казал, с изяществото на добре упражнена група артисти. В сгъстяващия се мрак ние свързахме прътовете, разригнахме снега, натъкмихме палатката и нарязяхме дърва. Алексей нагласи печката и се залови да приготвя вечерята. От стърчащия в страни от входа на палатката кюнец излизаше бледен пламък. Като огледахме за последен път смътно чернеещите се върху снега нарти, влязохме в палатката, предпазливо минахме край нажежената печка и се отдадохме на топлината. Какво по-приятно може да има от първите минути в затоплената палатка след дневната работа на жесток студ? Яростно смъкваш от себе си заледения мокър шал, който закрива лицето, и сваляш шапката. Още малко търпение — и еленовите кожи са постлани на борикови клони, които покриват замръзналата земя, върху кожата са разстлани спални чували. След като се освободиш от тежкото облекло, запущваш грамадната цигара, свита като „козьо краче“ и с наслада поемаш с цялото си помръзнало тяло чудесната топлина.

Тъй беше и тази вечер, когато се настанихме в палатката, подвили крака и започнахме да поглъщаме невероятно количество горещ чай в очакване да се свари месото. Големият студ суши не по-лошо от горещината, през целия ден няма какво да се пие и вечерта се появява неугасима жажда. В благодатната топлина, при червеникавото блещукане на приятно бумтящата печка, навъсените и загорели от вятъра лица омекваха, суровите бръчки се заглаждаха. Накрая в печката престанаха да слагат дърва и леденият въздух неумолимо почна да се вмъква в палатката. Отново трябва да се навличат подплатените топли дрехи, запасните кожени чорапи и да се влиза в спалните чували, като грижливо се увиваме. Вече безсилният пламък на угасващата печка още известно време се мята в тишината на острия студ на палатката, като осветява ту висещите над главите за сушене унти^[3], ръкавици, шапки и шалове, ту приготвените за сутринта подпалки, ту тъгла на пътничкия куфар. Печката угасва, през дрямката до съзнанието достигат редките звуци на външния свят: далечният тътнеж на свличащ се лед, трясъкът на пукащи се дървета, тичането на елените да се стоплят...

Следният ден, денят, когато слънцето се намираше най-далече от екватора, донесе хубаво време и още по-силен студ. Бледото небе се издигаше над нас високо и ясно. В неподвижния въздух на студеното утро дъхът леко шумеше, като излизаше от устата. Парата на дъха веднага се обръщаше в съвсем дребни ледени иглички. Именно търкането на игличките една о друга при падането произвеждаше характерното тихо шумолене. Това тихо шумолене, наричано от якутите „шепот на звездите“, означаваше, че студът е повече от четиридесет и пет градуса. Геологът, който хвана с гола ръка оставения през нощта навън живачен термометър, неволно издаде вик на изненада: стъклената тръбичка на термометъра се разпиля на дълги иглести парченца, а замръзналото живачно топче се залепи за пръстите му. Трябваше да извадим от дъното на куфара спиртния термометър, който скоро показва почтената цифра 52. Като подновихме запаса от дърва и се стоплихме с горещ чай, всички се пръснахме по своята работа. Геологът замина със шейна нагоре по Чирода, водачът отиде да проверява елените, Алексей — да промива злато. Аз реших да се изкача на острия връх, за да разгледам наоколо и да направя отгоре снимка на околната местност.

Лагерът опустя. Палатката, наполовина скрита от ниските листокапни борики, изглеждаше съвсем мъничка, изгубена сред грамадните скали. Като избрах един полегат склон, аз започнах бавно да се изкачвам по звънливо скърцащия, невероятен чист сняг. Гладките стъпала на унтите ми се плъзгаха; трябваше да се залавям за стъблата на дърветата. Студеният въздух не позволяваше да се диша дълбоко. Това силно ме уморяваше и едри капки замръзнала пот заобикаляше лицето ми по края на кожената шапка. Но все пак аз достигнах една малка площадка върху върха, където лежаха две големи гранитни канари, изгладени от ветровете и покрити с лишеи. Изкачих се на едната канара и погледнах наоколо. Назад склонът на върха изведнаж се спущаше в широк сипей, гъсто обрасъл с малки кедрови дръвчета и който отгоре приличаше на мъхнат килим със шарки от тъмозелени и бели петна. Наляво, зад ребрест конусообразен връх, минаваше бялата лента на замръзналата Чирода, а надясно също такава лента

обозначаваше Токко. На юг, от синята слънчева далечина идваше насам покритата със сребристо було стена на планинския гребен Удокан. Приблизително на петдесет километра от мене тази стена се пречупваше под ъгъл и завиваше на изток към Олекма. Там, гдето гребенът се пречупваше, се издигаха купчина грамадни остри върхове, които значително превъзхождаха по височина всички, които бях видял тук. Един връх особено привлече вниманието ми. Той се намираше пред всички останали, най-близо до мене, и самотно се издигаше като гигантска малко стесняваща се нагоре кула, на която върхът бе увенчан с три грамадни зъбци. Като се изправих с мъка с непослушния молив във вкоченените ми ръце, аз почнах да рисувам виденото и взех засечка^[4] с компаса. Време беше да слизам.

Все същата замръзнала тишина ме заобикаляше, не се чувствуваше ни най-малко раздвижване на въздуха. Както преди, високо над мен се извисяше най-чистата синева на небето, също така дълбоко, както заобикалящата ме тишина. Този каменен, вцепенен, скован от студ свят ми беше враждебен. И аз почувствувах как остра тъга по топлите страни мръдна в душата ми...

Още от детските си години аз несъзнателно обичах Африка. Детските впечатления от книгите за приключенски пътешествия отстъпиха през юношеството ми на по-зряла мечта за пълния с тайни малкоизследван черен континент. Аз мечтаех за зелени от слънцето савани със широки корони на самотни дървета, за грамадни езера, за тайнствените гори на Кения, за сухите плата на Южна Африка. По-късно, като географ и археолог, в Африка аз виждах люлката на човечеството — страната, откъдето първите хора са проникнали в северните страни заедно с потока преселващи се на север животни. Интересът на учен още повече утвърди юношеските мечти за душата на Африка — за мощния всепобеждаващ древен живот, който се е разлял по просторите на високите плата, по водите на мощните реки, по одухваните от ветровете крайбрежия, открити за два океана...

Аз не успях да осъществя мечтата си да стана изследовател на Черния континент. По необятност моята северна родина не отстъпваше на Африка и в нея имаше не по-малко неизучени места. И аз станах сибирски пътешественик и попаднах под очарованието на безкрайните безлюдни простори на Севера. Само понякога, когато тялото се

уморяваше от студа, а душата — от навъсената и сурова природа, ме обземаше тъга по тъй интересната, мамеща и недостъпна Африка.

Безмилостният студ ме върна към действителността. Слязох от склона и тръгнах към лагера. Слънцето вече преваляше зад върха, но още никой от другарите не се беше върнал. Запалих печката, сложих на нея котела със замръзналия чай и седнах на еленовата кожа, като зачаках палатката да се затопли дотолкова, че да мога да се съблека.

Двадесет и трети и двадесет и четвърти декември бяха мъчни дни. Долината на Токко се обърна в тясна клисура, стисната от хълбоците на високи върхове. Всичкият сняг от леда беше напълно изметен от бушуващите в теснината ветрове. Реката беше замръзнала на неравни купчини, които се издигаха по цялото течение, като повтаряха очертанията на вълните по пясъчните наноси и праговете. В клисурата често се разнасяше тътнеж, далечно ехо или нисък стон на пукащи се или свличащи се ледени блокове. Тук-там из леда се подаваха острите зъбци на черни камъни.

Беше необикновено и страшно да вървим с плъзгане и балансиране и да виждаме през зеленикавата прозрачна и дебела половин метър ледена плоча как точно под краката ни бушуващите вълни на реката се носят с невероятна бързина и зеленикав блясък. Особено страшно беше, че този хаос от вода и пяна се носеше под краката ни съвсем беззвучно, сякаш омагьосан от гъстата студена мъгла, надвиснала над клисурата. Пътуването на кервана по гладкия лед бе свързано с голяма мъка. Елените са съвсем безпомощни върху плъзгавата твърда повърхност — копитата им се плъзгаха на различни страни, животните се удряха и падаха.

От дъното на клисурата долиташе глух шум, който все повече нарастваше и скоро се обърна в нисък непрекъснат рев. Приближавахме до един от най-големите прагове, мощната сила на който не можеха да укротят дори петдесетградусовите студове. Бяла мъгла изпълваше клисурата почти до половината на отвесните ѝ стени от тъмносиви метаморфически пластове. В бяла рамка от лед и сняг тъмната вода леко като закръглена вълна се надигаше до триметрова височина, прехвърляше се долу, разбиваше се на пяна и пръски в острите камъни и с рев се хвърляше върху скалата на десния бряг, там, където над чернеещите се, издълбани от водата празнини надвисваха едва държащи се грамадни канари. Левият бряг беше също стръмен. От

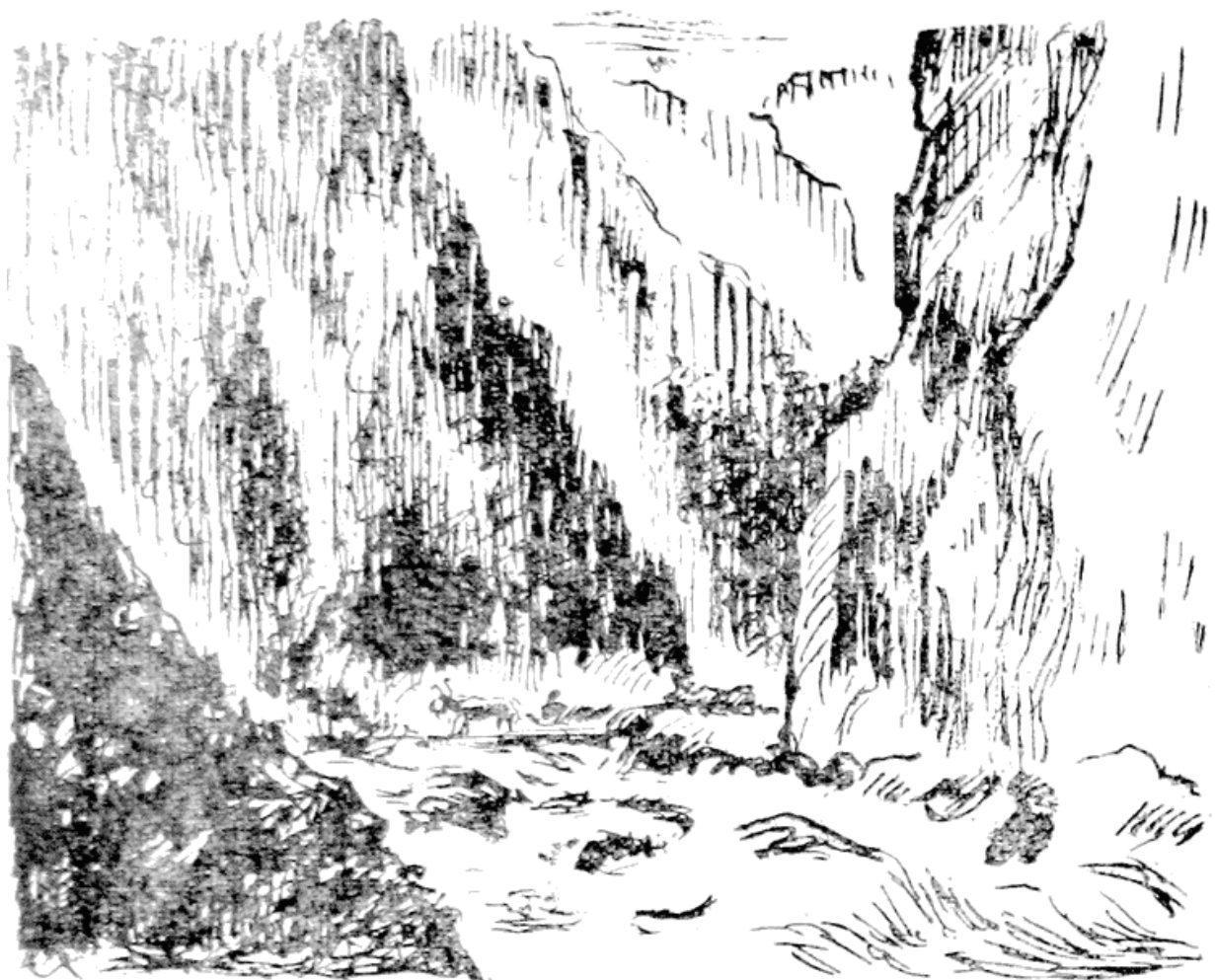
скалата слизаше гладкият наклон на грамаден ледник, който спадаше точно в прага. Проходът беше опасен и тесен, но друг път нямаше.

Геологът, който пристигна пръв, се намръщи, улови свръзката на ремъка, който съединяваше юларите на всеки чифт елени, и бавно поведе впряга си. Следващият ред беше мой. Аз застанах между главите на своите животни, които се безпокояха и нетърпеливо се дърпаха напред, и мълчаливо заследих геолога. Не можех да помогна на другаря си: не можех да оставя впряга си, защото всеки сантиметър, взет по-надясно, към стената на клисурата, имаше решително значение. Като се движеше напред, впрягът на геолога непрекъснато се плъзгаше към края на ледника, към димящите вълни на ревящия праг. Метър, половин метър — ако лявото животно падне още веднаж, всичко е загубено. Животното не падна — още една минута, и аз поздравих успеха на геолога с вик, който се изгуби в шума на водата. Моите елени ме бутаха с муцуните си и чукаха с рогата, сякаш ми напомняха, че е мой ред. Като минах от лявата страна на впряга, аз почнах да притискам с рамо елените към каменната стена на клисурата и прекарах шейната край самия връх на ледения наклон. Водачът и работникът преминаха по следите ми; после прекарахме товарните шейни.

Към края на деня трябваше да преодолеем още един незамръзнал праг. Неговият рев ни приспиваше през нощта. На сутринта, щом изминахме три-четири километра, зад завоя на клисурата ни удари право в челото силен и непрекъснат вятър. По леда, по стръмните скали, сред редките голи дървета, никъде нямаше нито едно местенце, в което бихме могли да се скрием от полета на безбройните копия на студа. Ние вървахме наведени напред, увили лицата си така, че оставаха само тесни прозирки за очите. Елените ниско отпуснаха глави, като почти допираха снега с черните си муцуни. Силният вятър при шестдесетградусов студ е почти непоносим. След няколко минути аз чувствах как цялата предна половина на тялото ми ставаше безчувствена. Трябваше да се обръщам назад, да вървя заднешком, докато се стопли предната страна на тялото. Шумът и пищенето на вятъра заглушаваха всички останали звуци...

Надвечер излязохме от страшната клисура в една грамадна котловина — падина с плоско дъно, заобиколена със стъпалообразни планини. Пред нас се разстиляше равно, снежно, синеещо се в здрача поле, опасно с черна ивица гора. Дълбока тишина и спокойствие ни

обгърнаха след шума на вятъра в клисурата. Ние нарекохме тази открита за първи път от нас котловина Верхне-Токкинска, пресякохме я по дълбокия сняг и по тъмно стигнахме до края на гората. Мина още един с нищо неотличаващ се ден на еднообразно пътуване. Водачът ни събуди много рано. В необикновено синия утринен здрач, който предсказваше ясен ден, както и всички предни дни, почнахме да се изкачваме по седловината на един двуостър връх, покрит с изобилен сняг. Един след друг излизахме напред, съблечени по фанела, и със ските си отпъквахме път за нартите. От студа от вървящия напред се дигаше пара, а гърбът се покриваше със скреж. Така, като изнемогвахме и се сменявахме един друг, ние допълзяхме до върха на превала между два полегати снежни скатове. Елените загребваха сняг и веднага легнаха. Като попушихме, ние се настанихме по нартите и се запускахме от седловината по един широк склон, излизащ на грамаден полегат скат, широк няколко километра, който се спускаше към реката Таринах, приток на Чара.

Две тъмни петна се показаха на урвата отдясно. Водачът, който вървеше начело на кервана, ловко спря засилилите се елени. Аз бързо измъкнах изпод брезента винчестерката си. Кафявите петна скоро се обърнаха в две великолепни тлъсти кабарги^[5]. Щракна затворът, който бях дръпнал назад (от предпазливост аз не държах патрон в цевта при това тръскащо пътуване). Кабаргите трепнаха. Внимателните черни очи неотстъпно ни следяха, тънките крачка се напрегнаха, готови да метнат господарите си нагоре по склона. Затворът на автомата не се затвори, а бавно запълзя напред, стигна до края на патрона и спря отворен. Колкото и внимателно да беше изтрито маслото, жестокият студ извърши своето. Мръднах, като се опитах да вкарам патрона; кабаргите извиха по склона и изчезнаха в листатия гъсталак.

Керванът отново тръгна, като кривуличеше между дърветата.

— Тохто-о-о!...^[6]

Внезапният вик ме накара да потрепера. Без да мисля, аз се търкулнах от нартата в снега и я улових за задната климия, за да изиграя с тялото си ролята на спирачка. Нартата на водача вече се бе скрила зад завоя на нанадолнището и изчезна. Бързината на нартата ми беше много голяма, елените дръпнаха, подскочиха и аз като ластовица полетях нагоре, вцепен за климията. Преди да съобразя каквото и да било, вече лежах редом с водача и спирачният елен^[7] на товарната нарта ме настъпи за ръката. Нов вик: „Тохто!“ — зад завоя се показаха двете нарти на геолога и след още една секунда върху склона се образува купчина от елени, хора и нарти, които продължаваха да се търкалят надолу. Нищо особено не се бе случило — просто стръмнината на надолнището внезапно бе превишила допустимия предел. Ние се бяхме сгромолясали в дъното на дола. Аз така бях ударил гърба си в леда, че около минута не можах да си поема дъх. Върху гребена на урвата се показаха елените на Алексей, който беше поизостанал назад. Като видя купчината от тела и нарти, той се забърка и конвулсивно се вкопчи в нартата, вместо да скочи. Телата на елените се опънаха в скок, нартата премина над лежащия под склона геолог, удари се в леда и стана на парчета. Алексей остана да седи на багажа, като учудено и уплашено мигаше, а елените скъсаха юларите, подскочиха няколко пъти и се спряха. След като видяхме, че всички елени са здрави и че вещите не са повредени, ние се посмяхме на приключението си и решихме поради счупването на шейната да идем до най-близкото пасбище и там да пренощуваме. Изминахме още малко до началото на обширния скат, край Таринах, и отседнахме в една рядка гора. Някога отдавна тук е минал пожар — горски пожар. След него е успяла да израсте млада горичка от брези и листокапни борики. Старите листокапни борики, лишени от клони и кора, са най-хубавото топливо и ние изобилно се запасихме с тях, а освен това накладохме грамаден огън. Геологът и Алексей отидоха на най-близкия извор да промиват злато, а ние с водача приготвихме всичкият материал за поправките.

Стъмни се. Ние вечеряхме и се напихме с чай, а другарите все още не се връщаха. Реших да ги посрещна. Дневната студена мъгла беше изчезнала. Високо над планините в прозрачния въздух изгря луната. Скоро видях две тъмни фигури, които бързо идваха насреща ми.

— Навярно тук има златце — каза геологът. — Нали, Альоша?

— Да — обади се работникът.

Ние запушихме и мълчаливо стояхме, очаровани от лунната студена нощ, която покриваше заобикалящия ни свят с пласт искрящо матово сребро.

— Това не са ли вашите страшни върхове, Георгий Петрович? — запита геологът и показва нагоре по долината на Таринах.

В ляво от долината се виждаше група синкаво-сребърни назъбени върхове с много рязко изпъкващи очертания. Дълбока черна сянка скриваше полите на върховете, а студената светлина на високата луна чертаеше несъществуващи пропасти и удълбочаваше далечния фон. Сякаш гигантски сребърен трион висеше във въздуха, без да се опира на нищо. Отделно от другите се издигаше един висок кулообразен планински връх, с три зъбци отгоре, който бях забелязал още преди. Този тризъбест връх сякаш се допираше до луната, под лъчите на която светеха скалистите ребра и ледените склонове на южната му страна.

— Ето и едно хубаво име за вашия планински връх, — отново наруши мълчанието геологът. — Връх „Подлунен“. Виждате ли, опрял се е със зъбците си в луната...

— Много добре — съгласих се аз, като насочих компаса към върха и взех втора засечка.

Сега разстоянието до върха се уточни и той ще бъде нанесен точно на картата...

Работите по поправката на нартата завършиха към пладне и като се изтегнахме в палатката, ние почивахме и обсъждахме по-нататъшния път. Разчитахме за три дни да стигнем до Чарската котловина и за два дни — по котловината до селището. Пет дни — и ще можем да спим в дома на факторията, ще си позволим разкоша да се съблечем, ще ядем, както трябва...

Решихме малко да се поизлежим, преди да сгънем палатката, и лежахме, като си споделяхме мечтите за скорошното пристигане в селището и за малката почивка.

Нашите мечти бяха прекъснати от неочаквани звуци — хрущене от бяг на елени, скърцане на нарти и човешки глас. След безлюдното на скованата от студ тайга появата на човек ни се видя като чудо и всички освен мене изскочиха от палатката, като пътъом си нахлупваха шапките. Аз останах на мястото си, както подобава на началник, който е изпитал всички видове беди и радости на тайгата. Скоро през вратата на палатката, като се наведе, влезе непознат човек, а след него влязоха и спътниците ми. Влезлият седна при печката, подви крака, горделиво дигна глава, удари се в гърдите и високо каза:

— О-хо! Улахан тайон (голям началник).

Аз спокойно и внимателно го погледнах, и той, като се смути, наведе глава и затърси лулата си. Беше висок стар якут, необикновено слаб. Големите ястребови кръгли очи, гърбавият нос, хлътналите бузи и тясното лице с островръха брадичка напомняха Дон Кихот и рязко се отличаваха от обикновения якутски тип.

Предложих на стареца тютюневата си кесия и смигнах на Алексей да сложи на печката пресен чай и месо: щом е „улахан тайон“, ще го приемем с подобаващо уважение. Като помълчах, колкото го изискваше благоприличието, аз произнесох обичайната формула:

— Капсе, тогор (разказвай, приятелю).

— Со-охк, ен капсе (не, няма какво да разказвам, ти разказвай) — проточи старецът.

Ние си разменихме още няколко традиционни изрази по якутски; после старецът неочаквано заговори на руски, като сигурно намери, че неговият руски език е по-добър от моя якутски. Якутът ме разпитваше с голям интерес за пътуването, като одобрително кимаше с глава, когато споменах имена на особено трудните места по пътя. На няколко пъти старецът се опита да ме позакачи по познаване особеностите на

местната природа, но благодарение на големия опит в странствуванията ми аз се оказах на нужната висота. Подадох му чашка спирт, той изяде хубавата вечеря и малко омекна, като изгуби надменността си. Каза, че ще ми покаже „такова нещо“, каквото навярно не съм намирал тук. Старецът бързо излезе от палатката и се запъти към двете си нарти.

— Познаваш ли този старец? — попитах Габишев.

— Познавам — отговори водачът. — Негово презиме Килчегасов, ловец добър, всяка место знае.

Старецът се върна в палатката и аз прекъснах разпитванията.

— Такова видял на Токко? — с хитра усмивка попита старецът и ми подаде тежък къс от мамутов бивен^[8].

Обясних на стареца, че това е бивен на мамут, и с ръка описвах във въздуха дъга, като го показвах в цял вид. Килчегасов се опечали, като видя моята осведоменост, а когато му казах, че сигурно е намерил бивния зъб в някой покрит от водата бряг, съвсем се натъжи.

— Много знаеш, началник, такъв човек малко има — поклати той с глава.

Поласкан от признанието на стареца, аз му разказах за островите в устието на Лена, гдето бивните зъби на мамутите просто се търкалят по земята, размесени с кости на китове и довлечени от морето отломки от стъбла на дървета. Якутът внимателно ме изслуша, плюна и се приближи до мене, сякаш се реши на нещо.

— Тебе умен човек, началник, опаче наши ловци също знаят нещо — нещо тебе не знаеш. Аз знам връх, къде такъв мамут рога като гора лежи. Него опаче не крив, какъв намерил, а прав — малко-малко крив.

— Това е интересно! — учудих се аз.

Килчегасов протегна ръка за тютюневата кесия. Като запуши, той дигна лице нагоре, сякаш си спомни за нещо.

— Мой баща брат дивеч гонил, ходил много далече там — Килчегасов махна с ръка на изток, — видял, после разказвал. Ти чувал, опаче? — обърна се той към водача.

— Чувал, мислил — лъгал — равнодушно се обади Габишев.

— Опаче не лъгал, него парче рога, края, донесъл, аз сам гледал.

— Где е този връх? — запитах стареца.

— А ако близко — идеш гледаш?

— Разбира се, ще ида — кимнах аз.

Минутна пауза и колебанието, което се беше изписало върху лицето на стареца, изчезна. Той решително се обърна към мене:

— Карта твой още покажи.

Разгърнах голямата си карта, на която едва вчера бях отбелязал мястото на „Подлунния“ връх.

— Ето тука, между главата на Чирода и главата на Токко, много голям връх, истинска грамада.

— Вярно! — обадох се аз, но старецът не обърна никакво внимание на възклицанието ми.

— Главата на Чирода и Чиродакан близо има най-голям връх — като висок пън. — Ние с геолога се спогледнахме, като познахме в сполучливата дума на стареца вчерашния си кръщелник — „Подлунен“ връх. — Този връх стои самотен един, тука по-близо глава на Токко. Дясно на връх има висок равен чист място — все едно маса. Това място рога, опаче, и лежат. Там още има дупка голям, и там също рога.

— А как е оттука, далеч ли ще е? — запитах, като пламнах от любопитство.

— Това място не далече-е — проточи старият якут. — Таринах тръгнеш, глава Таринах дясно отиде, ляво отиде Ичончокит. Ичончокит глава тръгнеш на среден превал, там по-ниско равен място, опаче, мъничек изворче. Този изворче среща се Талумаки, Токко глава, оттам наляво видиш малка рекичка... Кивета скала реже — все едно нож. Опаче Кивета върви този плоско място... — Килчегасов помисли и каза: — Верста деветдесет ли, сто ли има...

Старецът млъкна, млъчахме и ние. Само дървата в печката глухо працияха. Аз обмислях възможността да предприема пътуването в страни, по мъчнопроходима местност, при почти изчерпани продоволствени запаси. Геологът изчаквателно ме поглеждаше, като с нищо не издаваше чувствата си. Габишев се обърна към стареца с някакъв въпрос по якутски и те двамата тихо заговориха. Улових само няколко познати думи: „голям праг... пасбища много... нарти не ще минат... дяволи много...“

— Где са тези много дяволи, Габишев? — намесих се в разговора им.

Знаех, че под думата „дявол“ тунгусите и якутите подразбират необяснимите от тяхна гледна точка природни явления.

— Това място аз чувал, там дяволи много — потвърди водачът, — опаче още голям праг има, там смърт близко ходи.

— Какъв праг? Рекичките са съвсем мънички.

— Това не рекичка: праг голям — цял път.

Досетих се, че става дума за ригел — отвесна издадена скала, която понякога прегражда напреко ледниковите долини. Продължавах да се колебая, без да се издавам. В края на краищата сто километра в един край със сибирски мащаб са дребна работа. Въпросът бяха излишните дни, които трябваше да се прибавят към петте, които ни отделяха от почивката в селището. Едва ли щеше да ни се случи отново да попаднем в тази недостъпна област.

Погледнах Килчегасов.

— Ще дойдеш ли с нас до онова място?

По оживлението на спътниците ми видях, че са разбрали решението ми. Старецът размисляше, като посмукваше лулата си. Без да го карам да бърза, запитах геолога:

— Как мислите, Анатолий Александрович?

— Е, ясна работа, ще се покатерим, ще погледнем, — обади се той одобрително.

— А ти, Алексей, какво ще кажеш? Ще стигне ли храната за десет дни?

— Точно ще стигне: чувал сухари има, чай има, че и пет кутии боб...

След като размисли, старецът се съгласи да ни придружи. Сега беше ред на Габишев.

— Какво, Василий, ще дойдеш ли? — запитах аз. — Товара ще оставим, товарните нарти ще оставим, само елените ще подкараме с нас.

Водачът дълго време невъзмутимо подъвкваше лулата си, като беше навел глава и гледаше в земята. Като собственик на елените, от неговото съгласие зависеше много.

— Ще дойдем, началник, — спокойно отговори якутът и също тъй невъзмутимо добави: — Опаче, ние загинем, аз мисли...

Аз силно стиснах ръката на този славен якут, който смяташе нашето предприятие за опасно и все пак спокойно отиваше срещу тази опасност. Невъзмутимото спокойствие в борбата с природните сили е

една от многото привлекателни черти на тунгусите и якутите, тези деца на тайгата.

До вечерта обсъждахме предстоящия път. През нощта имахме пети квартирант в палатката. А на сутринта бързо слязохме в долината на Тарин, опънахме запасната палатка и насладихме в нея сбирките, непотребния товар и излишните нарти. После обърнахме гръб на желаната Чара и тръгнахме към страшните върхове при изворите на Таринах. По широката долина на реката се струеше бяла мъгла от многобройните поледици. „Тарин“ по якутски значи поледица. Понякога под снега имаше малко вода, а понякога нартите разрязваха като лодки сивата неподвижна вода или затъваха в празнините под леда. На някои места ние с викове препускахме, като карахме елените с всички сили по тънкия, огъващ се лед. Като бързахме, за един ден изминахме голяма част от пътя и опряхме до отвесна стена, която преграждаше долината — знаменитият праг-ригел, около четвърт километър висок. В дясно коритото на реката врязваше в края на прага тесничък пролом. През него, извивайки се надолу, се спускаше грамаден ребрест леден стълб, по който тук-таме се стичаше вода и се извиваше едва забележима пара. По-наляво голите жълти скали образуваха непристъпна стена, стръмно спускаща се на едно място. Само тук можеше да почне изкачването. Сутринта три чифта най-силни животни влачеха облекчените нарти. Всеки чифт мъкнеше нагоре едного от нас, а другия подигаше и подбутваше нартата. Запасните елени вървяха след нас въпреки страха, който им вдъхваше стръмнината на нагорнището. Бавно-бавно се изкачихме нагоре по тази стена, видът на която би накарал дори опитен човек да се откаже от мисълта да вмъкне шейна по нея. Почти при самия връх на стръмнината, гдето нагорнището ставаше особено стръмно, геологът се подхлъзна и се търкулна надолу върху елените. Голямото черно животно го подхвана на рогата си и в безумен страх с два силни скока стигна горния край на стръмнината. Там, върху една просторна площадка, ние всички, без изключение се струпалихме — елени и хора, едва живи от изнемога.

— Това се казва праг, ама па и праг ли е! — извика Алексей. — Страх те обзема, като погледнеш надолу... А ако някой полети надолу?

— От нарта един клечка остане, а тебе една черен дроб долу стигне — невъзмутимо отговори водачът.

Оставаше да пресечем реката и да тръгнем нататък по дясната страна на долината. Това изглеждаше съвсем просто, но и тук внезапно изникналата опасност ни показва, че всяка секунда трябва да бъдем нащрек. Прясната поледица върху леда на рекичката беше образувала гладка и плоска тумба, едва-едва поръсена със сух сняг. Щом се изкачихме на тумбата, елените се заплъзгаха. Скочилите от нартите хора сами се плъзгаха и падаха и нямаха сили да задържат впряговете. Аз съобразих, че всички ние неудържимо се плъзгаме към края на ледената пропаст, където замръзнал водопад се спускаше в тристаметрова дълбочина... Разнесе се високият звънлив глас на водача: „Дръж се, смърт близко ходи!“ В страха си за съдбата на другарите аз се хвърлих напред, вкопчих се за задната част на най-далече плъзналата се нарта, подхлъзнах се пак и паднах. Деветдесетте килограма на моето живо тегло, които се сгромолясаха върху новия лед, пробиха голяма дупка в него и по този начин най-последно получих твърда опора. Въпреки водата, която напои подплатените ми панталони, аз държах проклетата нарта, докато спътниците ми се справиха с елените и ги обърнаха право назад от пропастта. Като се добрахме до устойчив сняг в дясно, ние подгонихме елените по-далече от това опасно място.

Нощувахме вече в Ичончокит. От сутринта светли леки облаци застлаха цялото небе с плътна покривка. Невидимото слънце пращаше силна светлина, която се раздробяваше в облаците и се отразяваше от снега. Тази светлина изглаждаше всички грапавини, изопачаваше перспективата и менеше очертанията на предметите, като много затрудняваше пътуването. Килчегасов и водачът само се мръщеа, плюеа и ругаеа, като виждаха в тази лъжлива светлина една от особеностите на дяволското място.

Накрая спускането от възвишението свърши. Котловината, в която се спуснахме, беше малка. От всички страни я заобикаляха върхове, острият на които се губеа в млечно-бялото покривало, което закриваше небето. Право пред нас се издигаха почти отвесните стени на планински гребен, който закриваше целта ни — онова място, за което разказваше Килчегасов.

Когато опънахме палатката и се запасихме с дърва, нашите якути се заловиха за някаква неразбираема работа. Отсякоха високи пръти, закачиха за тях някакви парцали и заострени дъсчици и ги наредиха около лагера, като ги закрепиха в замръзналата земя с камъни и ледени

буци. Както узнах, това беше защита срещу дявола. И в същност той не закъсня да се появи наскоро. Едва здрачът в котловината започна да се сгъстява, ние чухме страшен писък, скърцане със зъби и гръмлив смях, които се смениха със заглушен рев. Подхванати и умножени от необикновено силното ехо, тези звуци ми направиха такова силно впечатление, че аз се изплаших, както изглежда, повече от якутите, които очакваха появяването на дявола. Геологът изскочи от палатката с пушка, но не видя нищо в угасващата лъжлива светлина.

— Ето ги! — изведнаж завика Алексей, който също бе излязъл навън, и показва някакви петна, които се движеха над ниските клони на изкривените брези и които почти напълно се сливаха със синкаво-сивото трептене на въздуха.

Геологът дигна пушката, дълъг пламък изскочи от цевта, а след това се разнесе такъв потресяващ гръм, че всички се вцепенихме. Гръмът се засили; като утихваше след това, той се отдалечаваше все повече и повече и се пръсна по планините като вест за дръзкото втурване на човека. Недалече нещо падна в снега и почна да се мята. Геологът се спусна натам и донесе една грамадна кукумявка. Тя по-скоро приличаше на бухал, само млечно-белите ѝ пера бяха изпъстрени с черни петна и ивици по крилете, гърба и горната част на главата. Алексей тържествено занесе кукумявката на водачите, които бяха останали в палатката: ето, казва, вашите дяволи, гледайте! Но той изглежда малко убеди якутите, които заявиха, че тук ще има още много дяволи.

Вмъкнахме се в палатката и почнахме да обсъждаме плана за утрешния поход към върха с мамутовите бивни. По недостъпната лятно време долина на рекичката Кивета ние, според уверенията на Килчегасов, трябваше, след като изминем петнадесет километра, да излезем на „чисто място“ и оттам да се изкачим на платото с бивните. Водачът не се решаваше да дойде с нас: болните крака не позволяваха това на Килчегасов. Алексей решихме да оставим с якутите. Всичко се нареждаше така, че само аз и геологът можехме да се впуснем в това пътуване.

Току-що се готвехме да заспим, когато наоколо отново всичко загърмя. Глухите удари и зловещото буботене завършиха с адски дълго нестихващ тътнеж. Погледнах геолога, като мислех за лавина. Геологът спокойно каза:

— Скала се срути, Георгий Петрович. Тук склоновете са необикновено стръмни поради големите скорошни размествания на пластовете, тъй че навярно често стават срутвания... А на това отгоре има и необикновено ехо, в което се крие и целият дявол.

Ние весело се разсмяхме и бързо се мушнахме в спалните чували.

През нощта отслабналият през последните дни студ почна да се усилва. Появи се много неприятен вятър. Той духаше точно в моята стена на палатката, като се промъкваше в спалния чувал и замразяваше обърнатата ми към стената страна. Събудих се от студ, но още дълго лежах, като се борех със сънливостта и мързела да стана и да запаля печката. Най-после все пак изскочих от спалния чувал и треперещ от студ запалих приготвените запалки, а сам се свих при печката, в очакване животворната топлина. Дървата пращяха и бавно се разпалваха. Аз седях и мислех за утрешния поход, когато изведнаж ясно чух тежки стъпки — тронав тропот на грамадно животно. Стъпките се приближаваха към палатката, сетне я заобиколиха. Алексей, който спеше много леко, се събуди и разбуди геолога. Тропотът се поднови, близък и страшен. Грабнах винчестерката си, която против обичая си бях взел в палатката, за да се стопли, а в случай на нещо и да опитам върху дявола действието на оловния куршум от 351 калибър. Геологът и аз бързо изскочихме от палатката, за което трябваше да прескочим през водачите, които се бяха завили през глава в одеялото и упорито не желаеха да станат. Небето се беше очистило. Нащърбената луна се кривеше над зъберите на върховете. По равния сняг не се виждаха никакви следи, колкото и да напругахме зрението си. Студът проникваше до костите и ние скоро се върнахме в палатката. При моето появяване Габишев се понадигна, седна и разтревожено запитва:

— Е, какво видял?

— Нищо.

— Така... И утре никакъв следа не намериш.

— А какво беше това според тебе?

— Тукашен господар ходи.

— Какъв господар?

— Какво тебе не разбираш? — разсърди се якутът. — Господар казах.

Дигнах рамене и престанах да го разпитвам — отчасти и затова, че сам не можех да разбера какво беше това грамадно животно, което

скиташе около палатката.

Предутринната мъгла още изпълваше котловината, когато при светлината на свещта аз и геологът почнахме да се готвим за път. Решихме да оставим пушките — пътят беше дълъг и трябваше да вървим съвсем без багаж, за да можем да донесем събраните образци. Револверът и ножът за мечки ни замениха винтовката и брадвата. И все пак нашият товар стана чувствително тежък с анероида^[9], фотоапарата, картографния планшет и хранителните припаси. Докато се приготвявахме и закусвахме, се съмна. Водачът обиколи палатката заедно с Килчегасов и каза, че няма никакви следи освен следите на елените ни...

Ние тръгнахме на път и бързо пресякохме котловината. Синият сняг звънко скърцаше под нашите унти.

— Пак е под шестдесет — недоволно каза геологът, като дърпаше към устата си края на шала.

След половин час достигнахме клисурата на Кивета и навлязохме в нея. Там беше още тъмно и ние извървяхме няколко километра в пепеляво-сивия здрач, преди слънчевите лъчи достатъчно да осветят клисурата. Изгледът на клисурата беше необикновен. Ние неволно говорехме полугласно, сякаш се страхувахме да не оскърбим някак тукашния „господар“. Клисурата, средно, беше широка не повече от четири метра. Гладките въглено-черни стени се издигаха отвесно на четиристотин метра. Понякога стените се сближаваха горе или съвсем се съединяваха, като образуваха арки и тунели, в които цареше гъст мрак. Огромни трупи, ожулени и разнищени, бяха здраво забити напреки на клисурата, на четири-пет метра над главите ни, като показваха нивото на пролетната вода. В стените на клисурата водата беше издълбала дълбоки ниши и ями — воденични казани; в тях лежаха естествено валчести камъни с диаметър на автомобилно колело.

Замръзналото корито на реката се спускаше постепенно, на падове. Поледицата заемаше цялата ширина на клисурата, тъй че скоро торбазите^[10] ни се измокриха и се обърнаха в буци лед, по които от време на време ожесточено удряхме с тоягите. Заледените торбази страшно се плъзгаха по ледените падове, а тези падове ставаха все по-стръмни. В друго време — не през зимата — рекичката представляваше от себе си ревец водопад и никакви сили не биха ни помогнали да минем тук лете, пролет или есен. Тишината и теснотата на клисурата,

черният цвят на стените ѝ — всичко това действуваше малко угнетително. Ние вече бяхме извървели около десет километра нагоре по клисурата, когато тя зави на юг, и през някаква пролука между надвисналите отгоре склонове проникнаха слънчеви лъчи. Тук стръмната стена се беше срутила и скалите, които образуваха клисурата, се показваха в прясна чупка. Това бяха слюдести шисти от дребна златиста слюда. Също като късове сребърна или златна коприна те пламтяха в слънчевите лъчи по стените на клисурата, като съвсем я преобразяваха. Златни и сребърни буци лежаха навсякъде по прозрачния изумруден лед. Още четири километра по падовете и ние излязохме на малка кръгла полянка, обрасла с кедри и засипана с големи камъни. В ляво, сега ясно видим на чистото небе, се издигаше връх „Подлунен“ подобно чудовищна каменна кула, като закриваше от нас целия североизток. Напреде се виждаше права, сякаш отрязана с нож стръмна издадина. Един час бързо ходене — и ние, облени в пот под тежките дрехи, се изкачихме горе на тази сто метра висока стръмнина, но не видяхме нищо освен гранитно възвишение, което преграждаше по-нататъшния ни път. Възвишението беше ниско и ние лесно преодоляхме и тази последна преграда. От гребена на възвишението пред нас се разкри целта на тежкия ни път — малко плато с изпъкнала повърхност, заобиколена с редки конусовидни връхчета. Изпъкналата повърхност на платото беше почти лишена от снежна покривка. Малко по-далече, зад грамадните кедрови храсти, се виждаха няколко остри блокове от светъл гнайс, наредени чудно правилно във формата на буквата П.

Като се промъкнахме с мъка през кедровите храсти, на една голяма поляна намерихме няколко слонови бивни — не на мамути, не извити в полукръг, а грамадни, слабо извити бивни, подобно бивните на най-големия африкански слон. Преброих четиринадесет къса. Най-големите бяха до три метра дълги. Слоновата кост беше почерняла и откъм задните краища се беше разпаднала на малки късчета. Зъби и кости нямаше. От хълма видяхме в центъра на платото още един голям куп слонови бивни, които лежаха като натрупани дърва и заемаха голяма площ. С радостни викове ние затичахме напред, като се надпреварвахме един друг. Тук имаше няколко стотни бивни. Между тях тук-таме стърчаха грамадни кости, които мигновено се разпадаха, щом се допиряхме до тях.

Близо до върха на хълма, между остриите камъни, се виждаше дълбок ров: дали това не е „дупката във върха“, за която споменаваха Килчегасов? В левия край на рова открихме широк затрупан вход и пропълзяхме вътре. Отначало трябваше да се катерим под ниските заледени сводове някъде нагоре, после бързо се изтърколихме надолу и се намерихме в непрогледна тъмнина. За щастие в туристическата раница на геолога се намери парче свещ, на което беше писано по-сетне да ни направи още една грамадна услуга. Пещерата беше голяма, с няколко високи коридори. По пода изпод леда се подаваха животински кости. Ние навлязохме в най-високия коридор и в същата минута едновременно изпуснахме вик на учудване. По гладките отвесни стени на пещерата, при светлината на свещта, се виждаха груби, грамадни изображения на животни, направени или с резки черти, или с великолепно запазени бои — черна и червена. Тези рисунки бяха направени много точно и вярно и с удивителна наблюдателност. В колебливата светлина на свещта те изглеждаха като живи. Извън себе си от учудване, аз гледах как върху черните стени се разгръща животът на Африка. Ето грамадни слонове с разперени като крилете на прилеп уши, антилопи, лъвови. Ето глави на двуроги африкански носорози...

— Дявол да го вземе, та нали слоновете и носорозите са африкански! — извиках аз.

Ние намирахме все по-нови рисунки. Ето петниста хиена с полегат гръб, жирафи, зебри с черти. Африка в сърцето на окованите в студове сибирски планини! В пещерата беше сравнително топло. Аз забравих мокрите заледени торбази; беше ми горещо, сякаш до мен се бе допрял знойният пламък на африканското небе.

Отивайки по-нататък, ние открихме две ниши, запълнени със слонови бивни. Тук бяха събрани особено големи, дълги до четири метра. Наредени на фигури, като дърва, те поблясваха с гладката си ту черна, ту жълта повърхност, когато върху тях паднеше светлината на свещта.

Аз се увлякох и се бях затичал по друго голямо разклонение на пещерата, но геологът ме спря, като ми напомни, че е вече три часа.

Най-много след час и половина щеше да се мръкне; трябваше да бързаме. Беше опасно да нощуваме с мокри дрехи в това негористо място, при шестдесетградусов студ. Все пак още половин час ние продължихме да търсим някакви остатъци от онези, които са живели тука и които са рисували африканските животни. Като разбяхме грамадното значение на нашето откритие, искахме да узнаем колкото се може повече за тайнствените жители на пещерата, но освен два каменни върха на копия и още някакъв неизвестен мен костен инструмент не намерихме нищо друго.

Слънцето се беше вече спуснало ниско зад планините, когато ние, натоварени с образци от зъби и бивни, се изкачихме върху гребена на гранитното възвишение и за последен път обгърнахме с поглед необикновеното място. Бърз поток от мисли се пронесе в моя мозък. Аз си спомних за великите преселения на африканските животни в Азия, за това, че преди ледения период в Задбайкалия и част от Монголия е било гореща степ, гдето са живели щрауси, антилопи и жирафи. Сега разбрах, че аз съм намерил крайния североизточен преден пост на Африка — мястото, докдето преди ледения период е достигнала преселническата вълна на африканския живот.

Беше се случило наистина нещо необикновено: тъгувайки за Африка в студените клисури на Сибир, аз открих в тях късче земя, която в древността е била Африка и която се е запазила непокътната от онова време. Кои са били тези тайнствени древни хора, които са рисували животните? Ако те са живели преди ледения период, значи принадлежат към много древна раса. В същото това време тази раса е била вече сравнително много развита, ако се съди по рисунките върху стените на пещерата. Засега не е известна такава раса в Сибир и изобщо в северните страни. В правилното нареждане на каменните блокове аз открих голяма прилика със загадъчните съоръжения от грамадни камъни, които често се срещат в Централна и Източна Африка. Да, най-вероятно е, че тези хора са дошли тук от Африка подир потока преселващи се животни — древна раса от художници и смели ловци на гигантски слонове.

Мълчаливо ние се спуснахме долу и тръгнахме към рекичката, към началото на клисурата, където бяхме оставили събраните в нея образци от минерали. Геологът ме попита какво мисля за нашето

откритие. Разказах му за размишленията си и той се съгласи с моите предположения.

— Да, аз също мисля, че тези кости и рисунки са по-стари от тукашните земни издигания и вледенявания — каза той, — пещерата е промита във варовниците от някакви води, а сега на тази височина где ще намерите толкова вода? Когато в цялата тази грамадна област пластовете се размествали и е започнало вледеняването, което е станало преди около петдесет хиляди години, земната кора тук е била разцепена на отделни участъци. Едни са се издигнали нагоре и са образували планинските гребени, а други са хлътнали, като са образували котловините. А този връх, който открихме — с една дума малък участък от древната почва — е бил издигнат малко по-високо от другите и не е претърпял вледеняване и подкопаване от вода. В същото време той не е бил толкова нисък, за да го затрупат морените и конгломератите. Затова всичко по повърхността му се е запазило непокътнато, разбира се, като не се смятат атмосферните влияния.

С това нашите научни разсъждения прекъснаха. Настъпилата нощ ни накара да съсредоточим всичкото си внимание върху пътя. При входа на клисурата взехме оставените камъни и навлязохме в пълен мрак. При този нощен поход в клисурата на Кивета, струва ми се, че за първи път през многогодишния си скитнически живот попадах в такива лоши и тежки положения. Ние постоянно затъвахме във водата под поледицата. Все повече лед се натрупваше по торбазите ни. С тежкия товар на гърба беше мъчно да се върви по гладкия лед, а при падовете на замръзналите водопади ние падахме и се търкаляхме надолу. Скоро и дрехите ни се покриха с лед. Цялото тяло бе натъртено. Не знаех колко километра изминахме по този начин но най-после спряхме, безсилни да продължим пътя. И в същото време ние знаехме, че трябва да вървим по-нататък — дългата почивка без огън ни заплашваше с гибел. Не беше възможно да се накладе огън — наоколо имаше само скали и лед. Изведнаж си спомних за свещта. Какво щастие, че не бях хвърлил угарката, след като разгледахме пещерата! В неподвижния въздух свещта можеше да гори като в стая. С мъка запалихме замръзналия фитил и тръгнахме нататък, като подред носехме свещта във високо вдигната ръка. Сега ледените водопади на Кивета станаха по-малко страшни — можехме внимателно да се плъзгаме и да се търкаляме по тях. Остатъкът от дебелата „пътническа“ свещ изтрая почти цял час.

Когато мракът отново ни обгърна, до края на клисурата оставаше още малко. Късната луна увисна над върховете, като осветяваше дясната стена на черния коридор високо над нашите глави. Мина доста време, преди черните стени да се разстъпят и ни пуснат на свобода в сребристото снежно поле. Сега до палатката оставаха най-много четири километра, но и тук нямаше гора, а следователно и тука беше невъзможно да направим почивка. Аз извървах не повече от половин километър по котловината и изведнаж почувствах, че свръхнапрегнатото ми сърце отслабва. Мъчен път, почти цяло денонощие на шестдесет градусов студ, в мокри тежки дрехи, с товар на гърба, свръхчовешко напрежение при слизането по клисурата и на всичко това отгоре невъзможност да се диша дълбоко, защото дробовете не поемаха ледения въздух...

За учудване ли е, че дори двама такива калени мъже като геолога и мене почнаха бързо да отпадат към края на пътя? В отговор на предложението ми да хвърлим тук раниците с образците и с цялото друго снаряжение, геологът направи това, без да губи нито секунда.

Ние едва се влачехме по шумно хрускащия сняг, като се ободрявахме един друг. Силите ни намаляваха при всяка крачка. Още половин километър, един километър — геологът залитна, падна на ръце и крака и седна, като дишаше тежко. Като се борех със слабостта, аз се приближих до него и го уговорях да стане, да продължи пътуването. Той отговори, че сега всичко му е безразлично, че не може да върви по-нататък. И все пак аз го заставих да се вдигне и тръгне. Но след няколко стотин метра усетих, че и сам аз не мога да се движа. С грамадно усилие на волята аз се заставих да отброя двеста крачки, после още сто, после петдесет и след това също като геолога рухнах в снега. Блажен покой ме обзе. Да спя, да спя — нищо повече!... Слабо ми се мярна мисълта, че да заспя, значи да умра... И аз се разсърдих, когато чух много силен тропот. Връщаше се геологът, връщаше се животът, връщаше се нетърпимата необходимост да стана и да вървя. Не помня още колко време вървахме рамо до рамо, като се страхувахме да се отделим един от друг, като се страхувахме да помислим за почивка...

Настъпих тънко клонче или клон, скрит под снега. Необикновено силният звук на счупения клон стигна дори до угасващото ми съзнание. Внезапно си спомних всичко: и чудовищния гръм на срутването, и шумния тропот на вчерашния нощен гост, и гръмливите стъпки на

геолога... Спрях се, скъсах твърдата като кора ръкавица и измъкнах револвера. Обикновеният броунинг изгърмя като топ. Звукът се разнесе по долината като буботеща вълна. Още веднаж и още веднаж повторих гръмливия си повик, докато не чух усиления от ехото викове. Мушнах револвера в джоба и като едва разтворих свитите си пръсти, се отпуснах на колене до геолога.

Ние задрямвахме, но бяхме събудени от приближаващ се тропот: към нас бързаха двамата якути и Алексей. Като чули изстрелите ми, те веднага се сетили каква е работата. Алексей донесе в пазвата си манерка с горещ чай и шише ракия. До палатката ни доведоха под ръка и ние заспахме дълбоко, без да се събличаме. Алексей скоро ни събуди, за да ни нахрани и ни нагласи да легнем, както трябва. А на сутринта ние вече съвсем бяхме дошли на себе си. Хранителните припаси бяха на свършване и за радост на якутите, решихме бързо да напуснем котловината, дори без да подредим образците, които якутите бяха донесли призори. Искахме да посрещнем Новата година в не тъй тъжно място.

Габишев се приближи до мене, като смутено се усмихваше, почака, докато свърша връзването на нартата си и тихо каза:

— Аз разбрал какъв господар през нощ ходи, Килчегасов също. Това звук толкова силно тук, това елен наш ходи — негов следа бил...

Водачът весело се засмя, намигна ми и отиде към нартата си.

Обратно, по познатия отъпкан път, ние се движехме много по-бързо.

Вторият ден на новата 1936 година ни завари съвсем близо до долината Чара. Елените леко тичаха по оставените от Килчегасов следи. Алексей пееше жална песен за това „как идет бодайбинец-старател по Витиму в ужасный мороз^[11]“. Нартата се носеше и люшкаташе под мене, слънцето весело блестеше по бялата лента на замръзналата река...

С тези думи на Балабин се затвори кръгът на нашите спомени за необикновената съдба.

[1] Нарта — шейна, направена цялата от дърво, с прътени странки за впрягане на елени. ↑

[2] Фактория — място в отдалечените промишлени райони на СССР, отдето ловците се снабдяват с оръдия, материали и др. и гдето

продават лова си. ↑

[3] Унти — за източен Сибир е същото, каквото са и торбазите, а именно: високи леки бутуши от кожа на еленови или лосови крака, с козината навън. В далечния изток унтите, за разлика от торбазите, се шият от оцавена кожа. ↑

[4] Засечка — в окомерната снимка посоката, взета по компаса към някой предмет. ↑

[5] Кабарга — преживен бозайник от рода на елените. ↑

[6] Тохто! — стой! (по якутски). ↑

[7] Спирачен елен — към товарните нарти без никакъв човек за тях за спиране по надолнищата се вързват отзад свободни запасни елени. ↑

[8] Бивна — издаден напред зъб на слон и мамут. ↑

[9] Анероид — металически барометър за определяне на височини при изследванията. ↑

[10] Торбази — високи меки ботуши от кожа на елен или лос, с козината навън. ↑

[11] Идет бодайбинец-старатель по Видиму в ужасный мороз — Върви бодайбинецът-златотърсач по Витима в ужасен студ (нар. песен).
↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.